

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

KARADENİZ, V. YILMAZ, Y. (2021). Sanayi Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Erzincan Organize Sanayi Bölgesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25 (4), 1818-1852.

Sanayi Coğrafyası Açısından Bir İnceleme: Erzincan Organize Sanayi Bölgesi

Vedat KARADENİZ (*)

Yusuf YILMAZ (**)

Öz: Gelişmiş veya gelişmekte olan her ülkede bölgeler arasında başta coğrafi faktörler olmak üzere çeşitli nedenlerle ortaya çıkan gelişmişlik farkı bulunmaktadır. Kuşkusuz doğal kaynaklarının dağılımı her bölgede aynı olmadığı gibi beşeri unsurlarda da farklılıklar görülmektedir. Bu kapsamda ülkeler bölgeleri arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik farkını minimal düzeye indirmek için çeşitli planlama ve kalkınma hamleleri gerçekleştirme yoluna gitmektedirler. Dünya ölçeğinde gözlenen bu durum Türkiye için de geçerlidir. Gerçekten de sanayi tesislerinin büyük bir kısmı başta Marmara bölgesi olmak üzere Türkiye'nin batı yarısında yer almaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi ise sanayi yatırımlarının en az olduğu bölge durumundadır. Kuşkusuz bu tablo bölgesel dengesizliklere neden olmakta ve sanayinin yetersiz olduğu alanlardan gelişmiş bölgelere göçü de beraberinde getirmektedir. Bu dengesizlikleri gidermede Organize Sanayi Bölgeleri önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Bu sayede ülkenin geri kalmış bölgelerinde sanayi yatırımlarının altyapısı hazır olan bu alanlara yönlendirilmesi amaçlanmıştır.

Organize Sanayi Bölgeleri sağlamış olduğu avantajlar nedeni ile sanayicinin dikkatini çekmekte ve ekonomik anlamda geri kalmış bölgelerde de sanayinin kurulup gelişmesine olanak sağlamaktadır. Organize Sanayi Bölgeleri genellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerden oluşan ve işletmeler arasında bir işbirliği ve koordinasyonun olduğu bölgelerdir. Daha verimli üretim yapan, bir plan doğrultusunda oluşturulan arazi üzerine dağılmış altyapı hizmetlerinden daha ucuz yararlanan çeşitli sosyal tesis ve teknoparklarla donatılmış mal ve hizmet üretilen yerler durumundadırlar. Sanayinin organize bir şekilde geliştirilmesinin amaçlandığı bu bölgelerde aynı zamanda alt yapı hizmetlerinin yanı sıra ucuz arsa temini ve devlet teşviklerinden yararlanmada kolaylık sağlanmaktadır.

Türkiye'deki planlı sanayileşme hamleleri için tasarlanan Organize Sanayi Bölgelerinden biri de Erzincan'da yer almaktadır. Bu çalışmada il ekonomisinde önemli bir yeri olan Erzincan Organize Sanayi Bölgesinin mevcut durumu, sorunlar ve bu sorunlara çözüm önerileri sanayi coğrafyası açısından incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Erzincan Organize Sanayi Bölgesi, bölgesel kalkınma, sanayi coğrafyası, Erzincan.

*) Doç. Dr., Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü (e-posta: vkaradeniz@erzincan.edu.tr) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0001-6667-3898>

**) Dr., Milli Eğitim Bakanlığı Erbaa Fatih Anadolu Lisesi (e-posta:uzmancografya25@hotmail.com) ORCID ID. <https://orcid.org/0000-0001-8158-6370>

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate® intihal incelemesinden geçirilmiştir

An Investigation in Terms of Industrial Geography: Erzincan Organized Industrial Zone

Abstract: In every developed or developing country, there is a difference in development between regions due to various reasons, especially geographical factors. Undoubtedly, the distribution of natural resources is not the same in every region, and there are differences in human elements as well. In this context, countries try to carry out various planning and development moves in order to minimize the socioeconomic development gap between their regions. This situation, which is observed on a world scale, is also valid for Turkey. Indeed, most of the industrial facilities are located in the western half of our country, especially in the Marmara region. The Eastern Anatolia Region, on the other hand, is the region with the lowest industrial investments. Undoubtedly, this picture causes regional imbalances and brings with it migration from areas where industry is insufficient to developed regions. Organized Industrial Zones are seen as one of the important tools in eliminating these imbalances. In this way, it is aimed to direct industrial investments in the underdeveloped regions of the country to these areas where the infrastructure is ready.

Organized Industrial Zones attract the attention of the industrialists due to the advantages they provide and allow the establishment and development of the industry in economically underdeveloped regions. Organized Industrial Zones are regions that generally consist of small and medium-sized enterprises and where there is cooperation and coordination between enterprises. They are places where goods and services are produced, equipped with various social facilities and technoparks, which make more efficient production, benefit from the infrastructure services scattered on the land created in line with a plan, and benefit more cheaply. In these regions, where the industry is aimed to be developed in an organized way, it is also easy to obtain cheap land and benefit from government incentives as well as infrastructure services.

One of the Organized Industrial Zones designed for planned industrialization moves in our country is located in Erzincan. In this study, the current situation of the Erzincan Organized Industrial Zone, which has an important place in the provincial economy, the problems and solutions to these problems have been tried to be examined in terms of industrial geography.

Keywords: Erzincan Organized Industrial Zone, regional development, industrial geography, Erzincan.

Makale Geliş Tarihi: 20.09.2021

Makale Kabul Tarihi: 29.12.2021

DOI: 10.53487/ataunisobil.997797

I. Giriş

18. yüzyılda İngiltere’de başlayan ve zamanla dünyanın diğer bölgelerine yayılan Sanayi Devrimi hemen her ülkeyi etkisi altına almıştır. Modern çağın gelişmişlik göstergesi olarak kabul edilen sanayileşme süreci bütün ülkelerin gelişip kalkınmasında temel amaçlardan biri olarak kabul görmüştür. Bu nedenle toplumların kalkınması sanayileşmeyle eşdeğer sayılmış ve bu yönde politikalar üretilmiştir. Hatta sanayileşme zamanla küresel ekonomiyi ve sosyal yaşamı belirleyen bir süreç olmuştur.

Kuşkusuz sanayileşme dünyanın her tarafında aynı ölçüde meydana gelmemiştir. Doğal ve beşeri kaynakların gerek dünya ölçeğinde gerekse ülke coğrafyalarına düzensiz dağılımı ülkeler ve bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarına neden olmuştur. Bu

nedenle hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, bölgeler arasındaki farklılıkları gidermede ya da minimum düzeye indirmede çok yönlü planlamaların yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Dünyada zaman içerisinde tarım toplumundan sanayi toplumuna geçilmesiyle tarımsal üreticilerin gelirleri sürekli azalmıştır. Bunun sonucunda tarımsal üreticilerin büyük bir kısmı buldukları yöreleri terk ederek sanayileşen bölgelere göç etmişlerdir. Nüfusun hızlı bir şekilde sanayinin bulunduğu alanlarda yoğunlaşması nedeniyle bölgesel dengesizlikler de buna bağlı olarak ortaya çıkmıştır (Gündüz, 2013: 64). Türkiye’de de tarım topraklarının miras yoluyla bölünmesi ve geçindirme kabiliyetini yitirmesinin yanında 1950’li yıllardan itibaren tarıma makinanın girmesi ve kırsal alanlarda giderek daha az işgücüne ihtiyaç duyulması, kırsal kesimden sanayinin geliştiği kentlere doğru göçe neden olmuş ve bu durum bölgeler arasında sosyoekonomik farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Coğrafi faktörler başta olmak üzere birçok nedenden dolayı bölgeler arasında meydana gelen gelişmişlik farkını azaltmak, geri kalmış bölgelerde kalkınmanın sağlanması için gelişmiş veya gelişmekte olan birçok ülkede özel tedbirler ve politikalar geliştirilmiştir. Bu politika ve tedbirler ile gelir artışının az çok adaletli şekilde bütün bölgelere dağıtılması amaçlanmıştır (Gökçen, 1987: 363). Ancak sanayinin kurulması için gerekli koşullar (sermaye, nitelikli işgücü, pazar vb.) genellikle belli bölgelerde toplandığından gerek kamu gerekse özel sektör yatırımları düzensiz bir dağılım göstermiştir. Bu açıdan az gelişmiş yörelerde öncelikle gelişmeyi engelleyen nedenlerin tespit edilmesi ve buna uygun yerel ve bölgesel gelişme modellerinin belirlenmesi birçok ülkenin ekonomik politikaları arasında yer almıştır.

Türkiye gibi sanayileşme sürecini henüz tamamlayamamış gelişmekte olan ülkelere sanayinin belli bölgelerde toplanması, bölgelerarası sosyal ve ekonomik dengesizlikleri gelişmiş ülkelere göre daha da artırmaktadır. Sanayi tesislerinin yoğunlaştığı alanların nüfusu diğer bölgelerden gelen göçlerle artmakta, yetersiz konut stoku ve plansız bir kent dokusu ortaya çıkmaktadır. Hatta zamanla kentsel genişlemeye bağlı olarak sanayi tesisleri kent merkezinde kalmakta, tarım alanları betonlaşmakta ve çeşitli çevre sorunları görülmektedir. Dolayısıyla hem göç alan yerlerdeki bu sıkıntıları en aza indirmek hem de göç veren sahalardaki nüfusu bulunduğu yerde istihdam edebilecek yatırımlar yapmak ülkelerin öncelikli konularından biri haline gelmektedir. Bu durum bölgeler arası dengesizlikleri azaltmak için ülkenin çeşitli yerlerinde sanayi yatırımlarının düzenli bir şekilde mekansal planlamasını gerekli kılmaktadır. Bu sahalarda yerleştirilecek sanayiler, bir yandan mevcut sanayileşmiş bölgelerin gereğinden fazla büyümesine engel olacak, diğer yandan da ekonomik kaynakların kendilerine yönelmesini sağlayarak bölgeler arasındaki dağılımı etkileyeceklerdir (Hozikligil, 2007: 1). Bu çerçevede sanayinin mekansal organizasyonunu sağlamada en önemli sanayi planlamalarından biri de Organize Sanayi Bölgeleri’dir.

Türkiye’de planlı kalkınma dönemlerinin uygulamaya geçmeye başlamasıyla 1960’lı yıllardan itibaren sosyoekonomik gelişmenin tüm bölgelere dengeli olarak dağıtılması amaçlanmıştır. Az gelişmiş bölgelerde ve yörelerde altyapı yatırımlarına ağırlık

verilmesi, yatırımların teşvikler yoluyla bu bölgelere yönlendirilmesi ve bu bölgelere özel projeler üretilmesi gibi uygulamalar üzerinde durulmuştur (Dağdemir, 2011: 40). Nitekim beş yıllık kalkınma planlarının tamamında sanayi faaliyetlerinin uygun alanlarda yapılması, kaynakların en verimli şekilde değerlendirilmesi, teknolojik olanaklardan faydalanılması ve üretim, istihdam, dış ticaret gibi ekonomiye yön veren değişkenlerin iyileştirilmesi, çevre problemlerinin önlenmesi ve düzenli kentleşmenin sağlanması amacıyla organize sanayi bölgelerinin kurulması ve geliştirilmesi temel amaçlardan biri olmuştur. Küreselleşen dünyada rekabet odaklı kalkınma planlarının öne çıkması, bölgelerin merkezi idarenin yanı sıra kendi kalkınma stratejilerini geliştirmeleri için buldukları coğrafyanın yerel dinamiklerini harekete geçirmelerini adeta zorunlu kılmıştır (Aktaş, 2019: 1-2). Bu kapsamda zorlu coğrafi koşullarının yanı sıra ülkenin büyük pazar alanlarına uzak olan Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki Erzincan ilinde kurulan Organize Sanayi Bölgesi, istihdamın sağlanmasında ve sanayi yatırımlarının teşvik edilmesinde oldukça uygun koşullara sahiptir.

II. Araştırma Sahasının Genel Özellikleri

Erzincan ili Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü'nde yer almaktadır. İl arazisi doğudan Erzurum, güneydoğudan Bingöl, kuzeyden Bayburt ve Gümüşhane, kuzeybatıdan Giresun, batıdan Sivas, güneyden Tunceli, güneybatıdan ise Elazığ ve Malatya illeriyle çevrilidir (Şekil 1).

III. Amaç ve Yöntem

Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerdeki sanayi tesislerinin büyük kısmı orta ve küçük işletmelerden (KOBİ) oluşmaktadır. Planlı kalkınma dönemleriyle beraber KOBİ'lere yönelik olarak OSB'ler kurulmaya başlanmış ve bölgesel kalkınmada bu potansiyelden yararlanma yoluna gidilmiştir. Türkiye genelinde olduğu gibi Erzincan ilindeki sanayi yatırımlarının büyük çoğunluğu da küçük ve orta ölçekli sanayi işletmelerinden meydana gelmektedir. Erzincan Şeker Fabrikası dışında büyük sanayi tesislerinin bulunmadığı ilde KOBİ'leri geliştirmek amacıyla mevcut OSB kurulmuştur.

Bu çalışmanın amacı, sanayi coğrafyası bakış açısıyla Erzincan OSB'nin kuruluşu, gelişimi, sorunları ve çözüm önerilerini ortaya koymaktır. Bu kapsamda Erzincan OSB'nin mevcut durumu ve potansiyeli analiz edilerek ileriye dönük yapılabilecek yatırımlar ve bunun mekan üzerinde meydana getirebileceği etkiler ele alınmaktadır. Kuşkusuz bütün bunlar yapılırken OSB'nin kurulduğu yerin ulaşım şartları, hammaddeye ve pazara yakınlığı, sermaye sahipleri için sağlanan kolaylıklar ve işgücü temini gibi konular üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın veri toplama süreci çeşitli aşamalardan oluşmaktadır. İlk aşamada doküman incelemesi yoluna gidilerek saha ile ilgili daha önceden yapılmış hem coğrafya hem de diğer disiplinlere ait çalışmalar incelenmiştir. Böylece değişik bilim dallarında yapılan araştırmalarla birlikte konuya daha bütüncül bir açıdan yaklaşmak mümkün olmuştur. Bu bağlamda ana kaynakların yanı sıra ildeki çeşitli kurumların bilgi ve belgelerinden büyük ölçüde yararlanılmıştır. Bunların başında Erzincan OSB Müdürlüğü, Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası, Erzincan Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği gelmektedir.

Bilindiği gibi sosyal bilimlerde yapılan çalışmalarda genel olarak nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmaktadır (Creswell, 2002: 204-206; Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2007: 91-96). Çalışmada da hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinin veri toplama tekniklerinden yararlanılmıştır. Bu çerçevede araştırmanın ikinci aşamasında OSB'ye gidilerek gözlem yapılmış ve firma yetkilileri ile tesisler hakkında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu arada konu ile ilgili hazırlanan anketler de görüşmeler sırasında yetkililere uygulanmıştır. Bu haliyle çalışma, nitel (gözlem ve görüşme) ve nicel (anket) araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma desenli bir araştırma modeli içerisinde yer almaktadır (Karagöz, 2017: 128-134). Buradan elde edilen veriler çalışmanın yazım aşamasında önemli ölçüde kullanılmıştır. Ayrıca amaca uygun olarak çok sayıda fotoğraf çekimi yapılmıştır.

Çalışmanın üçüncü aşamasını oluşturan yazım aşamasında gerek alanyazın alanındaki kaynaklardan gerekse sahadan elde ettiğimiz verilerden yararlanılmıştır. Coğrafi çalışmalarda oldukça yaygın kullanılan tablolar, haritalar ve grafiklerle görsellik katılması amaçlanmıştır. Haritalar ArcMap 10.4.1 programı ile çizilmiş, tablo ve grafikler ise Office 365 programları (Word ve Excel) ile oluşturulmuştur.

IV. Organize Sanayi Bölgeleri

Birleşmiş Milletler tarafından yapılan tanıma göre OSB; *Birbiriyle işbirliği halinde üretim yapan orta ve küçük işletmelerin, planlı bir alanda ve ortak altyapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde standart fabrika binaları içinde toplanmalarıdır* (Çezik ve Eraydın, 1982: 1). Bu kavram, Avrupa'da sanayi inkılabını takiben ortaya çıkan seri ve yoğun üretim döneminde ülkelerin planlı bir şekilde sanayileşmeleri için ortaya atılmıştır. Sanayileşme hareketleri ile giderek artan mamul madde üretimi sonucunda birçok ülkede sanayi sektörü diğer üretim alanlarının önüne geçmiş ve ülkelerin ihracatında önemli bir paya sahip olmuştur. Ancak plansız ve düzensiz bir şekilde gelişen sanayi bölgeleri ve sınıai kuruluşlar giderek çevre halkı için kirli ve çirkin görünümünün yanı sıra çıkardıkları duman ve kötü koku ile adeta istenmeyen yerler olmuşlardır (Önal, 1974: 5). Hem artan bu baskılar hem de giderek büyüyen sanayi kuruluşları için büyük kent merkezlerinde yeni arsa ihtiyacına cevap verebilecek alanların olmayışı, sanayinin daha ucuz olan kırsal alanlara kaymasına neden olmuştur. Genellikle imardan yoksun bu alanlarda temel altyapı hizmetlerinden bile yoksun düzensiz sanayi bölgeleri gelişme göstermiştir. İşte söz konusu bu nedenlerle sanayi tesislerinin belli bir plan dahilinde inşa edilmesi için her türlü altyapı olanaklarına sahip Organize Sanayi Bölgeleri ortaya çıkmıştır.

Dünyada OSB'lerin kurulması 19. yüzyılın son dönemlerine kadar geriye gitmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte artış gösteren sanayi tesislerinin yerleşim merkezlerinin değişik kısımlarına düzensiz bir şekilde dağılması hem verimlilik hem de daha sağlıklı bir kentleşme açısından belirli sahalarda toplanması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu durum söz konusu tesislerin bir araya getirilip daha planlı bir şekilde organize olmalarını sağlamak amacıyla OSB'lerin kurulmasını gündeme getirmiştir. Dolayısıyla 1885 yılında ABD tarafından ortaya atılan bu fikir dünyanın ilk sanayi kenti olan Manchester'da 1896'da Trafford Park adıyla uygulamaya geçmiştir. Onu ABD'nin kuzeydoğusunda 1899 yılında dokuma tesislerinin bir arada toplanmasıyla kurulan OSB izlemiştir.

Organize Sanayi Bölgesi uygulamaları Manchester'da Trafford Park'ın kurulmasını takiben giderek sanayileşmeye katılan ülkeler tarafından da model olarak alınmıştır. Bunda ülkelerin sanayi tesislerini OSB'ler ile ülke geneline yayılacak sanayileşmede en önemli araç olarak görmeleri oldukça etkili olmuştur. Bölgeler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırmak, dengeli ve tutarlı bir kalkınma politikası izlemek her ülkenin en başta gelen amaçları arasında yer almış ve bu konuda çeşitli önlemler alınmıştır (Dumansızoğlu, 2017: 56). Bu önlemlerin başında da insanları yaşadıkları yerden ayrılmadan istihdam imkanlarının sağlanması gelmektedir. Çünkü sanayinin gelişemediği yörelerde artan nüfusun istihdamı bulunduğu yerde sağlanamadığı takdirde göç olayı ortaya çıkacak ve göç edilen yerde başta kentleşme olmak üzere birçok sorun ortaya çıkacaktır.

Bilindiği gibi sanayi tesislerinin kuruluş aşamasında gerek alt yapı gerekse üst yapı yatırımlarını yapmak oldukça maliyetli bir iştir. Karmaşık bir özellik gösteren sanayi altyapısının bireysel olarak karşılanması durumunda yatırım giderleri yükselmekte,

sonuçta işletmenin üretim maliyetleri artarak pazarlama aşamasında rekabet olanakları yitirilmektedir. Ayrıca bireysel kararlar sonucunda tesislerin kuruluş yerinin yanlış seçilmesi girişimciyi başarısız kıldığı gibi, kaynakların verimli kullanılmaması bakımından da ülke ekonomisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu çerçevede sanayi yatırımlarının uygun kuruluş yerinin seçilmesi bakımından Organize Sanayi Bölgeleri hem girişimci hem de ülke ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır (Eyüboğlu, 2003: 49-50). OSB'ler ülkeler tarafından aynı zamanda uygun altyapı olanaklarıyla girişimcileri sanayi yatırımlarına özendirilmekte ve işsizliğe karşı da bir araç olarak kullanılmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde OSB'ler sanayinin kent merkezlerinden daha geniş ve uygun alanlara yönlendirilmesi, bazı sanayi alanlarında faaliyette bulunan KOBİ'lerin daha etkin gelişimini sağlamak, kombine üretim imkanları temin etmek ve bu sanayi tesislerinin planlı ve programlı yerleşimini sağlamak için bir teşvik yolu olarak değerlendirilmektedir (Örnek Özden, 2016: 108). Böylece kentleşmenin yatay yönde gelişmesiyle kent içerisinde kalan sanayi tesislerinin ucuz ve geniş arsa ihtiyacı başta olmak üzere birtakım gereksinimlerinin karşılanması bakımından kent merkezlerinden uzaktaki planlı üretim alanları yatırımcılar için de daha cazip hale gelmektedir.

OSB'ler birbiri ile ilişkili üretim kollarının bir arada üretim yapabilmeleri açısından da uygun ortam sunmaktadır. Kuşkusuz sadece fiziki donatılar açısından değil aynı zamanda sanayi için yetişmiş kalifiye işçi-usta ihtiyacını da karşılamaktadır (Ataş, 2006: 5). Bu kapsamda birçok ülkede OSB'lerde sanayinin yetişmiş işgücü temini için teknik okullar açılmakta ve sanayi tesisleri için gerekli olan teknik elemanlara pratik eğitim imkanı sağlanmaktadır.

Sanayi faaliyetlerinin en önemli etkilerinden biri de kent dokusu üzerinde olmaktadır. Özellikle sanayi tesislerinin yoğunlaştığı büyük kentler, göçler yoluyla yoğun bir nüfus hareketine maruz kalmaktadır. Sanayi merkezlerinin, kentlerin gelişme yönünü belirleyen çekici güçlere sahip olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla hızlı ve yoğun değişimlere açık olan bu yerleşim merkezlerinde, kentleşme ve sanayi faaliyetlerinin düzenli bir şekilde yönlendirilmesi gerekmektedir. Sanayi kuruluşlarının dağınık ve birbirinden kopuk olması, sağlıklı ve düzgün bir kentsel planlamayı güçleştirecektir. Nitekim yerleşim merkezleri civarında düzensiz ve plansız şekilde ortaya çıkan sanayi kuruluşları, konut alanlarıyla iç içe yer almakta ve pek çok çevre sorunu da beraberinde getirmektedir (Özdemir, 1990: 11). Bu nedenle sürdürülebilir kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenlemesi açısından önemli olan OSB'ler, kent dokusunun düzgün bir yerleşme formunda gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

V. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri

Türkiye'de İstiklal Savaşının başarıya ulaşmasından sonra henüz devletin yeni rejiminin dahi adı konulmamışken İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923) toplanmış ve ekonomik politikalar ile ilgili kararlar alınmıştır. Atatürk'ün de kongrede belirttiği gibi gelişmiş ülkelerin sanayi ülkeleri olduğu tezinden hareketle, milli ve yerli sanayiye önem verilmesi ve küçük işletmeler yerine büyük tesislerin kurulması

kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda devletin de desteğiyle sanayileşme özel sektör eliyle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak imkansızlıklar nedeniyle özel sermayenin yetersiz kalması sonucunda yatırımların çoğunluğu devlet eliyle yapılabilmektedir. 1930'lu yıllarda ise gerek iç ve gerekse dış koşullar etkisiyle yatırımların kamu eliyle gerçekleştirildiği devletçilik politikası benimsenmiştir. Bu bağlamda birinci ve ikinci beş yıllık sanayi planları hazırlanmıştır. Ancak bunlardan ikinci beş yıllık sanayi planı II. dünya savaşının patlak vermesiyle uygulamaya konulamamıştır (Kepenek ve Yentürk, 2001: 67-69).

Türkiye'de 1950'de tek parti döneminin son bulmasıyla ekonomide liberal dönem başlamış ve devlet özel sektörün yatırım yapmadığı alanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Ancak sanayileşme sürecinde herhangi bir planın olmayışı ve uygulanan ekonomi politikaları ile yaşanan ekonomik bunalım planlı kalkınmayı zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle 1960 yılında Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) kurulmasıyla birlikte beş yıllık kalkınma planları yapmaya başlanmıştır. Planlı kalkınma dönemiyle birlikte sanayileşme ekonomik ve sosyal kalkınmanın aracı olarak görülmüştür. Nitekim sanayinin kentsel gelişme ve çevre koşulları da dikkate alınarak düzenli bir biçimde organize edilmesi, ilk defa kalkınma dönemlerinde ortaya atılmıştır (Yurdakul, 2005: 36). Bu dönemle birlikte batılı ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de sanayi yatırımlarının mekansal dağılımının bir plan dahilinde geliştirilmesi için sanayi siteleri ve Organize Sanayi Bölgeleri kurulması öngörülmüştür. Bu kapsamda ilk Organize Sanayi Bölgesi Bursa'da Checci & Company şirketi tarafından 1961 yılında planlanmış, 1962'de Dünya Bankası'ndan alınan kredi ile yapımına başlanmış ve 1966 yılında hizmete açılmıştır (Kayış, 2019: 32-33). Bursa OSB'nin ardından Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde OSB'lere kredi sağlayan bir fon oluşturulmuş ve bu fona devlet bütçesinden belirli bir kaynak aktararak ülkenin değişik yerlerinde OSB'lerin yapımına başlanmıştır (Bilgin ve Ar, 2004: 85). Bursa'dan sonra 1964'te Manisa, 1967'de Konya, 1968'de Bartın ve Ankara OSB planlandı. Nitekim 1983 yılına gelindiğinde Bursa, Gaziantep, Eskişehir, Konya, Manisa ve Erzurum OSB tamamlanarak faaliyete geçmiştir (Özdemir, 1990: 15). Bu dönemden itibaren Türkiye'nin birçok il merkezi ve hatta ilçe merkezlerinde de OSB uygulamaları hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir.

Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri, özel sektör sanayi yatırımlarının geri kalmış yörelere yönlendirilmesi, mevcut yatırımların desteklenerek teşvik edilmesi ve gelişmekte olan sanayilerin arazi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılan mekansal teşvik araçları olarak görülmektedir. OSB'ler, sanayinin belirli bir program çerçevesinde bir arada üretim yapmalarına imkan sağlayacak şekilde örgütlenme, kentleşme ve sanayileşme ilişkilerini düzenleme, sanayi işletmelerinin çevrede yaratacağı olumsuz etkileri denetleyebilme, işletmelerin topluca yer aldıkları alanlarda daha kolay, ucuz ve kaliteli üretim yapma ve uygun koşullarda alt yapı hizmetlerinden yararlanma imkanı sağlamaktadır (Cansız, 2010: 12). Ancak bütün bu çabalara rağmen Türkiye genelinde sanayi yatırımlarının bölgelere göre yeterli düzeyde dağıldığı söylenemez. Kuşkusuz bu durum dünya ölçeğinde de böyledir. Coğrafi faktörlerin yanı sıra sermaye, enerji, pazar, ulaşım, hammadde vb. koşulların düzensiz dağılışı başlıca etkenler olarak sıralanabilir. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için kalkınmada

öncelikli yöreler belirlenmiş ve buralarda kurulan OSB'lerle yatırımcıların teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

Türkiye'de DPT'nin kurulmasıyla planlı kalkınma dönemlerinde başlayan OSB uygulamaları, herhangi bir yasal mevzuat olmadan 1982 yılına kadar sürmüştür. Bu mevzuat boşluğunun giderilmesi amacıyla 31.01.1982 tarih ve 17591 sayılı Resmi Gazete'de "Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" yayımlanmıştır. Fonlar Yönetmeliği'nin "Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanat Siteleri İnşaatı ve İşletme Giderleri Fonu" başlığını taşıyan 29-42 maddeleri, OSB'ler için; fonun kullanımı, fon hesabının kaynağı ve işleyişi, kredinin tahsisi, arsa temini ve kredinin geri dönüşü gibi hususlar üzerinden düzenlenmiştir.¹ Zamanla OSB'lerin sanayi faaliyetlerini belirleyici olması ve herhangi bir tüzel kişiliğe sahip olmaması bir takım hukuki sorunların doğmasına neden olmuştur. Bu yasal boşluk 12.04.2000 tarihinde çıkarılan ve 15.04.2000 tarihli resmi gazetede yayımlanan 4562 sayılı OSB kanunu ile ortadan kaldırılmıştır. Bu kanunun amacı, *sanayinin uygun görülen alanlarda yapılanmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla sınırları tasdikli arazi parçalarının gerekli alt yapı hizmetleriyle ve ihtiyaca göre tayin edilecek sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılıp planlı bir şekilde ve belirli sistemler dahilinde sanayi için tahsis edilmesini sağlamaktır.*² Bu kanun gereğince hazırlanması gereken "Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği" ve "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği" ile OSB'ler yasal bir dayanağa oturtulmuştur.³ Ancak uygulamalar sırasında meydana gelen ihtiyaçların giderilmesi amacıyla hem "Organize Sanayi Bölgeleri Yer Seçimi Yönetmeliği"⁴, hem de "Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği"nde⁵ değişiklik yapılmıştır. Dolayısıyla 4562 sayılı kanun ve ardından çıkarılan yönetmeliklerle OSB'lerin yasal sorunları çözülmüştür.

Bursa ile başlayan sanayinin düzenli bir yapıya bürünmesi çabası, zamanla ülkenin geneline yayılmış ve günümüzde Hakkari hariç bütün illerimizde OSB kurulması ile gerçekleşmiştir. İl merkezlerinin yanı sıra sanayi yatırımları, ilçe merkezlerinin bazılarında OSB, bazılarında ise küçük sanayi siteleri şeklinde örgütlenmiştir. Tüm ülke genelinde 2020 yılı mart ayı itibarıyla planlama, yapım aşamasında ve işletme aşamasında olan toplam 335 OSB⁶ bulunmaktadır.

Türkiye'deki OSB'lerin coğrafi dağılışı incelendiğinde, bölgeler arasında dengesizlikler olduğu dikkati çekmektedir. Nitekim sanayi kuruluşlarının kuruluş yerini belirleyen faktörler OSB'lerin de dağılımını etkilemiş ve sanayinin en çok geliştiği

¹ 31.01.1982 tarih ve 17591 sayılı resmi gazete.

² 15.04.2000 tarih ve 24021 sayılı resmi gazete.

³ 21.05.2001 tarih ve 24408 sayılı resmi gazete ve 01.04.2002 tarih ve 24713 sayılı yönetmelikler.

⁴ 17.01.2008 tarih ve 26759 sayılı resmi gazete.

⁵ 22.08.2009 tarih ve 27327 sayılı resmi gazete.

⁶ www.osbuk.org.tr

Marmara Bölgesi ilk sırada gelmektedir. Ülke genelindeki OSB'lerin %27'si bu bölgemizde yer almaktadır. Marmara Bölgesi'ni Karadeniz %17 (56), İç Anadolu %16 (54) ve Ege %15 (50) bölgeleri takip etmektedir (Tablo 1). Bölgeler arasındaki düzensiz dağılım aynı bölge illeri arasında da görülmektedir. Nitekim Bursa (17), Tekirdağ (14) ve Kocaeli (13) illeri Marmara bölgesindeki toplam OSB'lerin %59'unu oluşturmaktadır. Diğer bölgelerimizde de benzer dağılımlar söz konusudur.

Tablo 1: Türkiye'deki OSB'lerin coğrafi bölgelere göre dağılımı (2020).

Coğrafi Bölge	OSB Sayısı	Oran (%)
Marmara Bölgesi	92	27
İç Anadolu Bölgesi	54	16
Ege Bölgesi	50	15
Karadeniz Bölgesi	56	17
Akdeniz Bölgesi	31	9
G. Doğu Anadolu Bölgesi	28	8
Doğu Anadolu Bölgesi	24	7
Toplam	335	100

Kaynak: www.osbuk.org.tr.

Türkiye'nin hemen her ili ve birçok ilçesinde yer almakta olan OSB'lerin %77 gibi önemli bir kısmı karma sanayi tesislerinden oluşmaktadır. Bunun yanında mermer, dokuma ve konfeksiyon, deri, uzay ve havacılık, gıda ve gıda işletmeleri, mobilya ağaç işleri, demir-çelik, makina, kimya, plastik malzemeler, metal ve metal ürünleri, silah sanayi, seramik, otomotiv yan sanayi, çiçekçilik ve kalıp imalatı gibi ihtisas alanlarına dayalı kurulan 52 OSB bulunmaktadır. Tarıma dayalı olarak kurulan 17 OSB'nin yanı sıra 5 ıslah ve 2 de özel sektöre ait OSB yer almaktadır (Tablo 2).

Tablo 2: Türkiye'deki OSB'lerin nitelik yönünden dağılımı (2020).

OSB'nin Niteliği	OSB Sayısı	Oran (%)
Karma OSB	259	77
İhtisas OSB	52	16

Tarıma Dayalı OSB	17	5
İslah OSB	5	1
Özel OSB	2	1
Toplam	335	100

Kaynak: www.osbuk.org.tr.

OSBÜK verilerine göre, Türkiye’deki OSB’lerin fiziki durumu incelendiğinde, %70 (234) gibi önemli bir kısmının işletme aşamasında olduğu görülmektedir. Altyapı inşaatı devam eden 42 (%13) OSB’nin yanı sıra 22’si (%7) kamulaştırma, 25’i (%7) planlama ve 12’si (%2) ise yer seçimi aşamasındadır (Tablo 3).

Tablo 3: Türkiye’deki OSB’lerin fiziki durumu (2020).

OSB’nin Fiziki Durumu	OSB Sayısı	Oran (%)
İşletme aşamasında	234	70
Altyapı inşaatı aşamasında	42	13
Kamulaştırma aşamasında	22	7
Planlama aşamasında	25	7
Yer seçimi aşamasında	12	3
Toplam	335	100

Kaynak: www.osbuk.org.tr.

VI. Erzincan’da Sanayinin Tarihsel Gelişimi

Erzincan’da sanayinin temelleri eskilere dayanmaktadır. Tarihi kaynaklarda içinde bulunulan çağın özelliklerine göre atölye tipi üretimin hakim olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim XII. ve XIV. yüzyılda kentte kumaş imalatının önemli olduğu ve buharın kumaşlarının dünyaca meşhur olduğu belirtilmektedir (Turan, 1993: 71). Yine XIV yüzyılda Erzincan çevresini gezen İbn-i Batuta da Seyahatnamesinde Erzincani diye bilinen kumaşların dokunduğundan ve çevrede çıkarılan bakır madenlerinden kapkacak yapıldığından söz etmektedir (İbn-i Batuta Seyahatnamesi, 2010: 328). XVI. yüzyıla ait Tahrir Defterlerinde Erzincan sanayinde boyahane, bozahane, şemhane, dokumacılık, havlu, bukran, pamuklu bez, demirciler, bakırcılar, tabakhanelerin varlığı dikkati çekmektedir (Miroğlu, 1990: 173-174). XX. yüzyıl başlarında ise askeri ihtiyaçları

karşılama yönelik olduğu görülmektedir. Askeri imalathane, aba fabrikası, un fabrikası, kuyumculuk, bakırcılar, demirciler, kunduracılık, yemenicilik ve dabakhanecilik başlıca sanayi kollarıdır (Altınbilek, 1997: 197).

Erzincan'da modern sanayinin temelleri 1950'li yıllardan sonra atılmıştır. Özellikle 1939 depremiyle büyük bir yıkıma uğrayan Erzincan'da ekonomik kalkınmayı sağlamak amacıyla kamu kaynaklarıyla 1954 yılında Sümerbank İplik Fabrikası ve 1956 yılında da Erzincan Şeker Fabrikası faaliyete geçmiştir. Özel sektör yatırımları ise sınırlı sayıda ve küçük ya da orta ölçekli sanayi tesisleri şeklinde kurulmuştur.

Erzincan'da sanayinin tesislerinin planlı üretim alanlarında faaliyet göstermesi Sanayi Çarşısı'nın inşası ile başlamıştır. Daha sonra 1984 yılında Erzincan-Erzurum karayolunun kuzeyindeki II. Küçük Sanayi Sitesi inşa edilerek kent içerisinde kalan işletmelerin buraya taşınması düşünülmüştür. Bu arada 1992 Erzincan depreminden sonra Erzincan Kalkınmada Öncelikli ikinci sıra iller arasından birinci sıra iller arasına alınmıştır (Altınbilek, 1997: 199). Bu kapsamda Erzincan'da sanayinin planlı gelişmesi için OSB'de gündeme gelmiştir.

Yukarıda genel hatlarıyla belirtmeye çalıştığımız Erzincan'daki sanayileşme sürecinde OSB'nin kurulması sanayinin planlı gelişmesi açısından oldukça önemli role sahiptir. Ancak yine de bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları bu potansiyelin harekete geçirilmesi önündeki en büyük engel olarak durmaktadır. Öyle ki Erzincan'ın da içinde yer aldığı Doğu Anadolu Bölgesi Türkiye'nin yüzölçümlü en geniş bölgesi olmasına rağmen, OSB sayısı en az olan bölgedir. Kuşkusuz bunda sanayi yer seçimi faktörlerinin sınırlı olmasının büyük payı vardır. Buna bölgenin engebeli bir topoğrafya ve sert karasal iklim özellikleri gibi fiziki çevre koşulları ile yerli müteşebbis ruhunun olmayışı, pazar olanaklarının yetersizliği, ulaşım sınırlılıkları ve terör olayları gibi beşeri sorunları da eklemek gerekir. Ancak yine de ülke genelinde sosyoekonomik bakımdan geri kalmış bölge ve illerdeki OSB'lerde teşvik kolaylıklarının da etkisiyle özel sektör için yatırım cazibesi bulunmaktadır. Özellikle yatırım indirimleri, gümrük vergisi ve fon muafiyeti ve teşvik primi gibi kolaylıklar bunların başlıcalarıdır. Erzincan da bu illerden birisi olup, Devlet Planlama Teşkilatı'nın Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu'na (8. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2000: 60) göre sanayi teşvikleri bakımından birinci derece kalkınmada öncelikli iller arasına alınmıştır.

VII. Erzincan Organize Sanayi Bölgesi

A. OSB'nin Kuruluşu ve Gelişimi

Erzincan'da 1976'dan beri oluşturulmaya çalışılan OSB fikri, 1981 yılında fiili olarak kurulmaya başlanmasıyla gerçekleşmiştir. OSB, devlet teşviklerinden istifade edebilmek amacıyla 1981 yılında Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın %99'luk kredi desteği ve Erzincan İl Özel İdaresi ve Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası'nın %1'lik katkı payı ile günümüzdeki yerinde kurulmuştur. Projenin imar ön izni 1982 yılında alınarak bölge çevresinin haritası çıkarılmış ve İmar ve İskan Bakanlığı'na onaylanmıştır. Ancak projenin gerçekleştirilmesi 1990 yılında OSB'nin yatırım programına alınmasıyla mümkün olmuştur (Erzincan Valiliği İl Planlama Müdürlüğü, 2008: 19).

OSB'nin enerji, kanalizasyon, içme ve kullanma suyu, haberleşme, bölge içi ve dışı ulaşımı ve doğalgaz gibi altyapı hizmetleri tamamlanmıştır. 2001 yılında altyapısı tamamlanan 372 hektar ve 22 adadan oluşan OSB'de, ilk imar planında 256 adet olan sanayi parseli birleştirmeler sonucunda 211 adet olarak güncellenmiştir. OSB'de sanayi parsellerinin yanı sıra bir yönetim merkezi, altı eğitim ve sosyal tesisi, bir arıtma tesisi, üç çarşı grubu, bir yeşil alan, beş park ve açık spor alanı, bir enerji dağıtım merkezi, bir su deposu parselleri ile trafo binaları ve arsaları bulunmaktadır (Tablo 4). OSB'nin idari binası içinde 100 kişilik konferans salonu bulunmaktadır. Kafeterya, banka binaları, karakol, PTT, kreş, sağlık, alışveriş, eğitim merkezi, itfaiye, cami, kantar, çöp toplama gibi tesisler projelendirilmiş olup, ihtiyaç halinde hizmete sunulması planlanmaktadır.

Tablo 4. Erzincan OSB'de parsel dağılımı (2020).

Alan Dağılımı	Parsel Sayısı	Yüzölçümü (m ²)	%'si
Sanayi Parselleri	211	3.097.546,63	83,31
Yönetim Merkezi	1	38.556,89	1,04
Eğitim Ünitesi ve Sosyal Tesis	6	24.084,12	0,65
Arıtma Tesisi	1	43.262,29	1,16
Çarşı Grubu	3	7.000,19	0,19
Yeşil Alan	1	14.999,54	0,40
Park ve Açık Spor Tesisleri	5	74.393,33	2,00
Enerji Dağıtım Merkezi	1	41.340,00	1,11
Su Deposu Alanı	1	20.000,00	0,54
Doğalgaz Dağıtım Merkezi	1	1461,56	0,04
Trafo Binaları ve Arsası	--	12.754,63	0,34
Yollar	--	342.7966,60	9,22

Toplam	231	3.718.196,78	100,00
---------------	------------	---------------------	---------------

Kaynak: Erzincan OSB Müdürlüğü.

Organize sanayi bölgesinde ağır tonajlı araç trafiğinin genel trafik düzenini olumsuz yönde etkilememesi ve trafik emniyeti açısından, bölge içerisinde üç ayrı alanda toplam 125 araçlık TIR-Park tesis edilmiş ve sürücülerin her türlü sosyal ihtiyaçlarını karşılayacak tesislerin kurulması planlanmıştır. Ayrıca yönetim merkezi yanında 70 araçlık otopark tesis edilmiştir.

OSB'deki sanayi parsellerinin alansal büyüklük açısından dağılımı incelendiğinde en fazla yeri 5001-10000 m² grubu (69 parsel) oluşturmaktadır. Ancak alansal büyüklük açısından ise 15001-20000 m² grubu (%20,77) meydana getirmektedir. OSB'deki parsellerden alansal ve sayı bakımından en az yere sahip olanı ise 2 parsel ile (%0,25) 3000-4000 m² grubudur (Tablo 5).

Tablo 5. Erzincan OSB'de parsellerin alansal büyüklüğü (2020).

Sanayi Parselleri Dağılımı (m²)	Parsel Sayısı	%'si
3.000-4000	2	0,25
4001-5000	35	5,37
5001 -10000	69	16,94
10001-15000	31	11,70
15001-20000	35	20,77
20001-25000	13	10,31
25001-30000	11	9,61
30001-35000	4	4,21
35001-40000	4	4,80
40001-50000	2	2,80
50000+	5	13,25

Toplam	211	100,00
---------------	------------	---------------

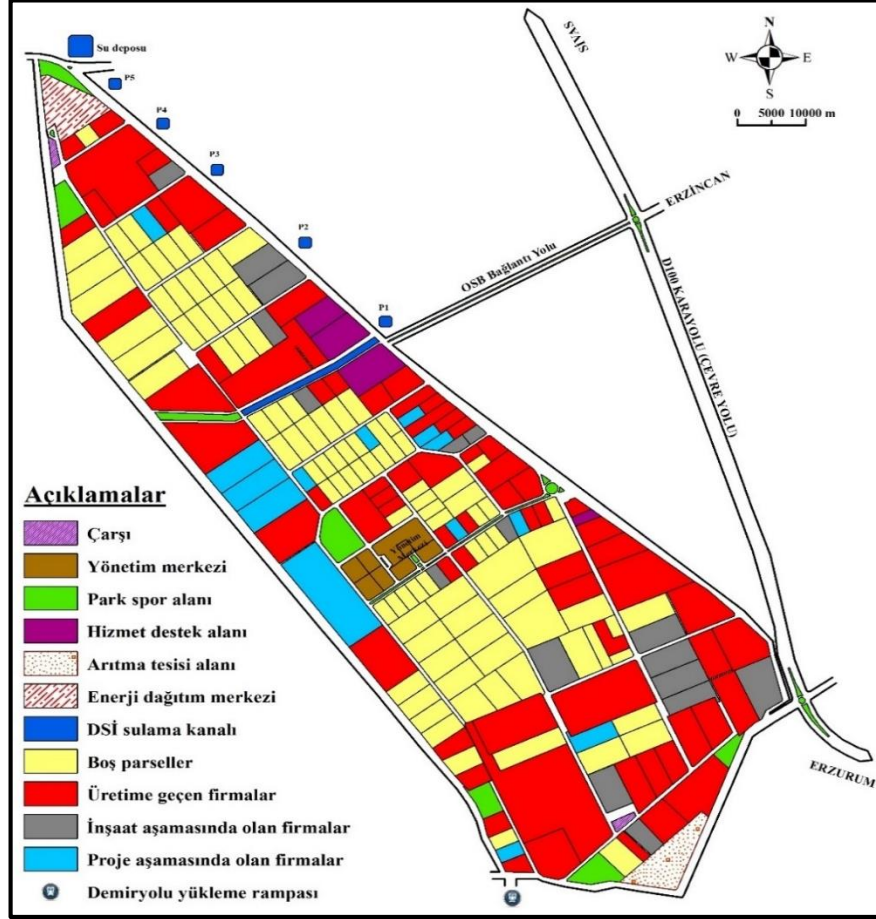
Kaynak: Erzincan OSB Müdürlüğü.

Erzincan OSB’de 2020 yılı itibariyle 96 yatırımcıya 130 adet parsel tahsis edilmiştir. Bunlardan faal olan 71 parselde 67 firma üretim yapmaktadır. Bunun yanında 17 parselde 12 firma inşaat, 25 parselde 19 firma ise proje aşamasında ve halen 98 boş parsel ise yatırımcısını beklemektedir (Tablo 6, Şekil 2).

Tablo 6. Erzincan OSB’deki parsellerin durumu (2020).

İşletme Durumu	İşletme Sayısı	Parsel Adeti	Yüzölçümü (m²)
Faaliyette	67	71	1,322,474.26
İnşaat Halinde	12	17	229,714.04
Proje Halinde	19	25	357,998.87
Toplam	96	130	1,910,187.17

Kaynak: Erzincan OSB Müdürlüğü.

Şekil 2. Erzincan OSB'de parsel dağılımı.

Erzincan OSB'de yerli ve yabancı yatırım olarak, gıda, mobilya, beton elemanları, mermer, maden, plastik ambalaj, yalıtım malzemeleri, tekstil, kanatlı yemi, çelik mutfak gereçleri, tek kullanımlık plastik piknik gereçleri, çelik yapı sistemleri ve endüstriyel imalat, klinker öğütme, hurda kağıt dönüşümü, ömrünü tüketmiş lastiklerle elektrik üretimi, damlama ve kangal boru alanlarında üretim yapılmaktadır (www. erzincanosb.com).

B. OSB'nin Yer Seçimi ve Türü

Erzincan OSB, Erzincan çevre yolunun batısında Aydoğdu köyü sınırları içerisinde, Erzincan-Sivas karayolu istikametinde, kent merkezine yaklaşık 8,5 km mesafededir. Kuruluş yeri olarak Çardaklı ve Göyne derelerinin taşıdıkları materyalleri biriktirerek oluşturdukları Karayazı mevki seçilmiştir (Şekil 3). OSB'nin kurulduğu alan akarsular

tarafından taşınan kum ve çakıllardan meydana gelmektedir. Dolayısıyla tarımsal açıdan önemsiz bir sahada yer almaktadır. Aynı zamanda sanayinin yer seçiminde etkili olan iklimsel faktörlerden hakim rüzgar yönü ovada güneydoğu-kuzeybatı istikametidir (Akkan, 1963: 85-87). Bu bakımdan hakim rüzgar yönüne göre de OSB uygun bir şekilde konumlandırılmıştır.

Şekil 3. Erzincan Organize Sanayi Bölgesi.

Türkiye’de OSB uygulamasında en sık görülen model karma OSB modelidir. Bu modelde farklı iş kollarında üretim yapan tesisler aynı OSB içinde yer almaktadır.⁷ Sanayi yatırımlarının dengeli bir şekilde dağılımını sağlamak için geri kalmış kalkınmada öncelikli yörelerde oluşturulan teşvik öncelikli bölgeler ile, uzmanlaşma için yeterli talebin oluşmadığı alanlarda karma organize sanayi bölgeleri kurulmaktadır (Çolak, 2005: 40). Bu kapsamda kalkınmada öncelikli bölgeler içerisinde yer alan Erzincan’da OSB karma modelde faaliyet göstermektedir.

C. İşletmelerin Yapısı ve Dağılımı

OSB yerleşim planı ve sahada yaptığımız gözlemler, mülakatlar ve anketler sonucunda işyerlerinin sektörlere göre dağılımı yapılmıştır. Buna göre en fazla işletme

⁷ 02.02.2019 tarih ve 30674 sayılı resmi gazetede yayınlanan Organize Sanayi Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin 3. maddesi (k) fıkrası.

sayısı 14 işyeri ve %21'lik oranı ile gıda ve yem sanayi sektöründedir. Bu sektörde süt ve süt ürünleri, meyve pulp konsantresi, et ürünleri, reçel ve marmelat, turşu ve salamura, yemek ve unlu mamuller, gıda ambalajlama, tulum peyniri imalatı ile kanatlı hayvan yemi işletmeleri yer almaktadır (Fotoğraf 1). Kuşkusuz tarım ve hayvancılık ile ilgili tesislerin ağırlıkta olması ildeki hakim ekonomik faaliyetlerle ilgilidir. Gıda sektöründen sonra kereste ve ağaç işleme sanayi %18'lik (12) oranıyla ikinci sırada gelmektedir. Bu sektördeki başlıca tesisler mobilya, kereste, viyol, oluklu mukavva ve karton, dönüşümlü kağıt imalatı ve arı peteği fabrikalarından oluşmaktadır (Fotoğraf 2). Mermer, seramik, kartonpiyer, alçı, klinker öğütme gibi taşa toprağa dayalı tesisleri %15'lik (10) oranla OSB'de üçüncü büyük grubu meydana getirmektedir (Fotoğraf 3). Bunları inşaat sektörü %12 (8), plastik ve PVC malzeme üretimi %9 (6), metal makine ve eşya sanayi %7 (5), tekstil (Fotoğraf 4) %6 (4), geri dönüşüm ve çevre koruma %6 (4), maden işleme %3 (2) ve diğer sektörler de %3 (2) oranıyla takip etmektedir (Tablo 7, Şekil 4 ve 5).

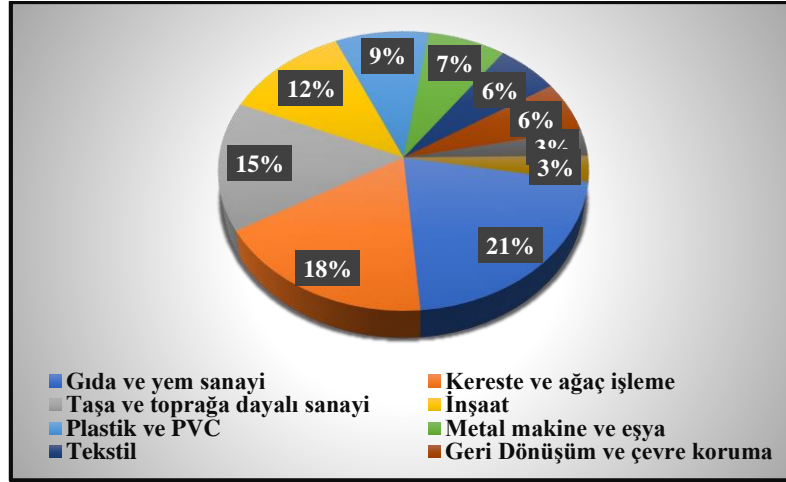
Fotoğraf 1. OSB'deki gıda firmalarından Tunay Çiftliği.

Tablo 7. Erzincan OSB'deki işyerlerinin faaliyet kollarına göre dağılımı (2020).

Faaliyet Alanı	Firma Sayısı	%'si
Gıda ve yem sanayi	14	21
Kereste ve ağaç işleme	12	18
Taşa ve toprağa dayalı sanayi	10	15

İnşaat	8	12
Plastik ve PVC	6	9
Metal makine ve eşya	5	7
Tekstil	4	6
Geri Dönüşüm ve çevre koruma	4	6
Maden işleme	2	3
Diğer	2	3
Toplam	67	100,00

Kaynak: Erzincan OSB Müdürlüğü.

Şekil 4. İşyerlerinin faaliyet alanlarına göre dağılımı.

Fotoğraf 2. Akaju Ofis ve Eğitim Mobilyaları fabrikasından bir görünüm.

Fotoğraf 3. İnşaat sektöründe hizmet veren Persan Yapı Malzemelerinden bir görünüm.

Fotoğraf 4. Can Kardeşler Moda OSB’de tekstil alanında üretim yapmaktadır.

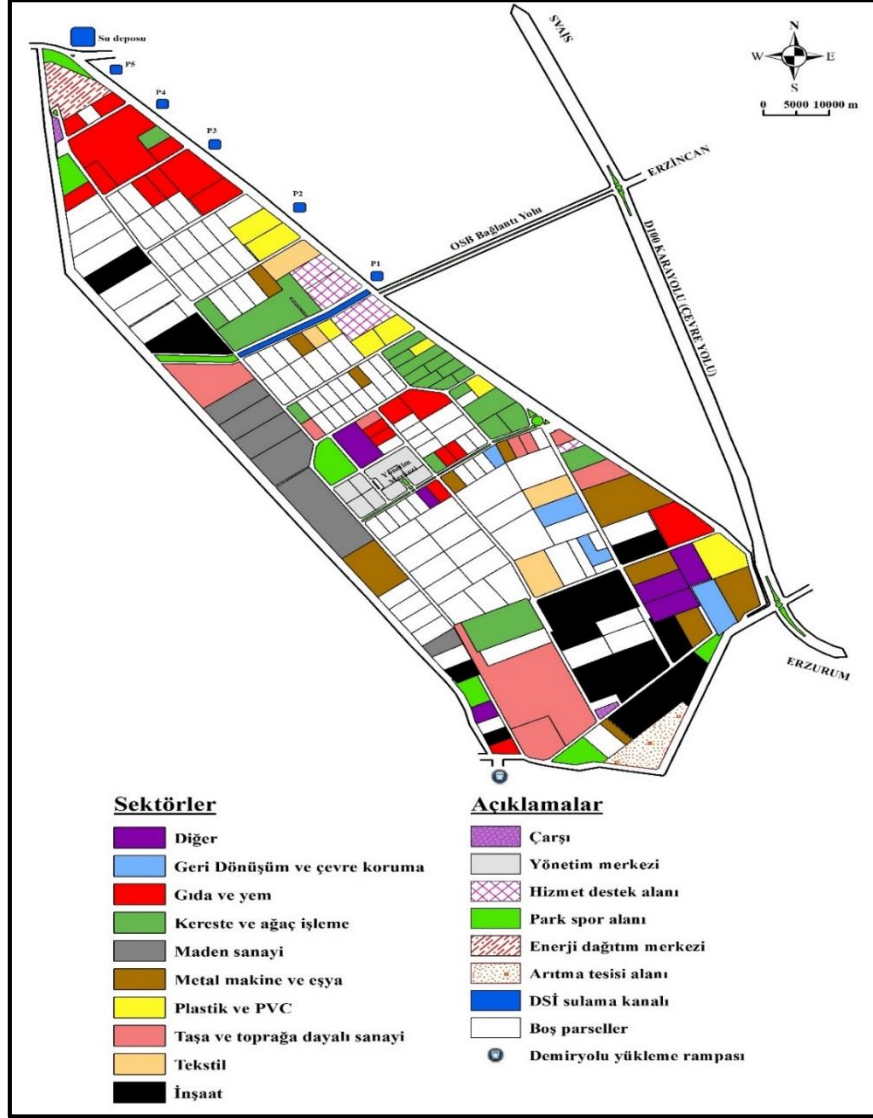
Bilindiği gibi aynı veya ilgili sektörlerde faaliyet gösteren firmaların ve destekleyici, tamamlayıcı işletmelerin ortak mekânda yığılmasını ifade eden sanayi kümelenmesi birçok açıdan büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Nitekim Post-Fordist dönemde sanayiye dayalı bölgesel kalkınmanın bu ortak mekanı kullanan KOBİ’lere bağlı hale gelmesi, aynı sektörlerde çalışan firmaların bir araya gelmesini kolaylaştırmıştır. Bunun yanında yenilikçi ve rekabetçi üretimin KOBİ’lere bağlı hale gelmesi de kümelenmeye olan ilgiyi her geçen gün arttırmaktadır (Kaygalak, 2011: 169-180). Bu açıdan yerleşim planı ve sahadaki gözlemlerimize göre, Erzincan OSB’de işyerlerinin sektörlere dağılımında çoğunlukla ada-parcel esaslı bir dağılım söz konusudur. Bir başka ifadeyle aynı sektördeki işyerlerinin bir arada olduğu planlı bir kümelenme dikkati çekmektedir. Kuşkusuz bu durum işletmelerin verimliliği ve çevresel etkileri bakımından da oldukça önemlidir. Ancak yer yer bu dağılımın dışına çıkıldığı ve farklı alanlardaki işletmelerin bir arada olduğu da gözlenmiştir.

Erzincan OSB’de bulunan işletmelerin %64,2’si limited şirket, %23,8’i anonim şirket, %6’sı ferdi mülkiyet ve %6’sı da Et ve Süt Kurumu Genel Müdürlüğü Erzincan Tavuk Kombina Müdürlüğü, Erzincan İl Özel İdaresi Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği ve İŞGEM gibi diğer türlerden oluşmaktadır. Özcam firması ise kolektif şirket özelliğindedir (Tablo 8).

Tablo 8. Erzincan OSB’de işletmelerin mülkiyet şekli (2020).

Hukuki Statü	Firma Sayısı	%’si
Ferdi mülkiyet	4	6,0
Limited şirket	43	64,2
Anonim	16	23,8
Diğer	4	6,0
Toplam	67	100,00

Kaynak: Anket sonuçlarından derlenmiştir.

Şekil 5. Erzincan OSB’de işyerlerinin sektörlere göre dağılımı.

D. Hammadde ve Enerji Durumu

Bilindiği gibi sanayi tesislerinin kurulmasında temel unsurlardan birisi de hammaddedir. Zaten sanayi kavramı da hammaddelerin mamul maddeye dönüştürülme sürecini ifade etmektedir. Erzincan OSB’deki işletmelerin önemli bir kısmı hammaddesi yakın çevreden temin edilen tarım, hayvancılık ve maden sanayinden oluşmaktadır.

Gerçekten de gıda sektöründeki işletmeler %21 oranıyla ilk sırada yer almaktadır. İl topraklarının %18'lik (209.422 hektar) kısmı tarıma elverişli olup, bunun 90 bin hektarında tarla tarımı, 6700 hektarında ise sebze, meyve ve bağcılık yapılmaktadır. Erzincan ve Tercan ovaları ile vadi boylarında yetiştirilen başta tahıllar olmak üzere çeşitli sebze ve meyveler OSB'deki işletmelerin hammadde temininde önemli bir avantajdır. İl genelinde 2020 yılı itibariyle 113.192 büyükbaş ve 463.182 küçükbaş hayvan varlığı gerek süt ürünleri gerekse kırmızı et üretimi için önemli bir hammadde kaynağıdır. Nitekim Munzur ve Esence dağlarındaki yaylalarda yetiştirilen küçükbaş hayvanlardan elde edilen süt ürünleri, Erzincan tulum peyniri* yapımında kullanılmaktadır. İlde hem yumurtacı hem de etçi tavukçuluk sektöründe yıllık 2 milyon civarında üretim gerçekleştirilmektedir. Bunun önemli bir kısmı OSB'deki Et Balık Kurumu'na bağlı tavuk kombinasyonları ile işlenerek pazarlanmaktadır. Doğal bitki örtüsü ve tür çeşitliliği bakımından zengin olan Erzincan'da arıcılık faaliyetleri gelişmiş olup, bal üretimi de il ekonomisine önemli katkı sağlamaktadır. Nitekim 2019 yılı itibariyle 98028 arı kovani bulunan Erzincan'da iklime göre değişmekle birlikte yıllık 1200 ton civarında bal üretimi gerçekleştirilmektedir.

Perlit, manyezit, mermer, kireçtaşı, altın, krom, demir, kayatuzu ve manganez gibi madenlerin çıkarıldığı ilde maden sanayi de hacmi itibariyle önemli bir paya sahiptir. İliç ilçesi Çöpler köyündeki altın yataklarından yıllık 6 ton civarında üretim yapılmakta olup, Türkiye üretiminin %20'sine denk gelmektedir. İlde çıkarılan krom OSB'deki ayrıştırma ve zenginleştirme tesislerinde işlenmektedir.

Erzincan OSB'deki işletmelerde hammadde olarak işlenmemiş ve yarı işlenmiş maddeler kullanılmaktadır. Yerinde yaptığımız anket sonuçlarına göre işletmelerin %61,2'sinde (41 işletme) birincil hammadde (işlenmemiş), %28,4'ünde (19 işletme) ikincil (yarı işlenmiş) hammadde, %10,4'ünde ise (7 işletme) her iki hammadde türü de işlenmektedir. Bunlardan gıda, madencilik, beton yapı elamanları ve geri dönüşüm alanında üretim yapan firmalar hammaddeyi yakın çevreden temin ederken, diğer sektörlerdeki il dışından sağlamaktadır.

Bilindiği üzere hammaddelerin mamul maddeye dönüştürülmesinde enerjiye ihtiyaç duyulmaktadır. Sanayi sektöründe enerji çeşitli yakıt ve güç kaynaklarından elde edilmektedir. Sanayi devrimiyle birlikte enerji kaynakları sanayi tesislerinin yer seçiminde önemli derecede etkili olmuştur. Ancak zamanla kömürün yerini alternatif enerji kaynaklarının (petrol, doğalgaz, rüzgar, biyogaz vb.) alması ve özellikle elektrik dağıtım ağının gelişmesiyle modern sanayinin enerji talebi yer seçiminde daha az etkili olmaya başlamıştır.

Erzincan OSB'nin elektrik enerjisi bölge içerisinde TEDAŞ'a bedelsiz tahsis edilen 41.340 m²'lik alan üzerinde tesis edilen 50 MVA gücündeki şalt merkezinden

* Erzincan Tulum Peyniri için Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası tarafından 21.08.2000 tarihinde Türk Patent Enstitüsü'ne yapılan coğrafi işaret tescil başvurusu 09.12.2000 tarih ve 24255 sayılı Resmî Gazete'de ilan edilmiş ve 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname'nin 12. maddesi gereğince 09.12.2000 tarihinden geçerli olmak üzere tescil edilmiştir.

verilmektedir. Kurulu gücü 800 ile 1200 KVA arasında değişen 32 adet trafo merkeziyle de ilave yatırıma ihtiyaç duymadan alçak gerilimden enerji sunulabilmektedir. OSB'ye 2011 yılı itibariyle doğalgaz verilmeye başlanılmıştır.

E. İşgücü

Teknolojik gelişme ve sanayide makineleşmeye rağmen işgücü, modern sanayide halen daha önemini koruyan bir faktördür (Ünal, 2010: 107). İşgücü, bir ülkede emek arzını insan sayısı yönünden ifade eden bir kavramdır. Bir başka ifadeyle işgücü, ülkedeki nüfusun üretici durumda bulunan, yani iktisadi faaliyete katılanları (14-65 yaş arası kazanç getirici bir işte çalışanları) ifade etmektedir (Koç, Şenel ve Kaya, 2018:23). Genç ve dinamik bir nüfus yapısına sahip Türkiye'de, sanayi sektörünün ihtiyacına cevap verebilecek nitelikli ve niteliksiz işgücü varlığında herhangi bir sorun yaşanmamaktadır.

Erzincan ilinde 2020 yılı ADNKS verilerine göre 234.431 kişi yaşamakta olup, bunun yaklaşık %75'i çalışabilir çağıdaki nüfustan meydana gelmektedir. Dolayısıyla ilde sanayi sektöründe işgücü için yeterli potansiyel bulunmaktadır.

Erzincan OSB'de üretime geçen 67 işletmede 2020 itibariyle yaklaşık 1.868 kişi istihdam edilmektedir. Yaptığımız anket sonuçlarına göre bunlardan 17 işletmenin 50 ve üzerinde çalışanın olduğu görülmektedir. Diğerlerinde işletmenin büyüklüğü ve üretim alanına göre çalışan sayısı değişmektedir. Nitekim 28 işletmede çalışan sayısı 1-10 arasında iken 14 işletmede 11-30 arasında, 8 işletmede ise 31-50 arasında çalışan bulunmaktadır. İşletmelerde çalışan işgücünün sektörel dağılımında tekstilde çalışanlar ilk sırada gelmektedir. Nitekim tekstil sektöründe çalışanların toplam işgücüne oranı %39 kadardır. Diğer sektörlerde çalışanlar ise 75-200 kişi arasında değişmektedir (Tablo 9). Öte yandan işletme sahipleriyle yaptığımız mülakatlarda kalifiye eleman gerektiren bazı sektörlerde işgücü temininde de sıkıntılar yaşandığı belirtilmektedir.

Tablo 9. Erzincan OSB'de işgücünün sektörlere göre dağılımı (2020).

Sektör	Vasıfsız işçi	Usta işçi	Tekniker	Mühendis	İd. personel	Toplam
Tekstil	656	38	--	4	32	730
Gıda ve yem	48	12	--	3	17	80
Kereste ve ağaç işleri	56	14	1	2	28	101
Made	84	16	14	4	22	140

n sanayi						
Taşa toprağa dayalı sanayi	102	18	3	1	32	156
Plastik ve PVC	106	5	--	--	17	128
Metal makine ve eşya	38	10	7	4	16	75
İnşaat	143	9	8	7	18	185
Geri dönüşüm ve koruma	47	11	4	4	10	76
Diğer	184	3	--	--	10	197
Toplam	1464	136	37	29	202	1868

Kaynak: Anket sonuçlarından derlenmiştir.

F. Ulaşım ve Pazarlama

Sanayi faaliyetlerinde hammaddenin fabrikalara getirilip, mamul maddenin pazarlara gönderilmesi ve işçilerin tesislere getirilip götürülmeleri ulaşım sistemleriyle mümkün olabilmektedir. Teknolojide yaşanan baş döndürücü gelişmeler ulaşım sektörünü de etkilemiştir. Bu gelişmeler daha hızlı ve modern ulaşım araçlarının yapımını mümkün kılarak hem hammaddenin sanayi tesislerine taşınmasını hem de mamul maddenin tüketiciye daha kısa sürede ulaşmasını sağlamıştır. Bu nedenle ulaşım imkanlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sanayinin dağılımını da etkilemiştir. Ulaşımın kolay ve entegre olduğu alanlar sanayi için de cazip yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Erzincan tarihi süreçten günümüze kadar doğu-batı ve kuzey-güney yönündeki doğal yolların kavşak noktasında bulunduğu konum itibarıyla ulaşımında bir geçiş bölgesi olmuştur. İran sınırından başlayarak ülkemizin doğu-batı istikametinde kateden D100 karayolu Erzincan'dan geçmektedir. Organize Sanayi Bölgesi bu anayolun güneybatı kesiminde konumlanmış olup, D100 karayoluna iki kesimden bağlantısı bulunmaktadır. OSB içi yolların büyük kısmı bordür ve asfaltla kaplanmıştır.

Erzincan, D100 karayoluyla uluslararası yük taşımacılığında önemli bir konuma sahiptir. Batıda başkent Ankara'ya 684 km ve İstanbul'a 1040 km mesafede yer alan Erzincan, doğuda Gürbulak Sınır Kapısı'na (İran) sadece 500 km uzaklıktadır. OSB'ye en yakın liman yaklaşık 230 km mesafedeki Trabzon Limanı'dır. Son yıllarda Erzincan-Trabzon karayolundaki düzenlemelerle (Pekün dağı tüneli, Gümüşhane çevreyolu ve Yeni Zigana Tüneli) kuzey-güney istikametindeki ulaşım süresinin giderek kısılacağı dikkate alındığında limana erişim süresi daha da kısılacaktır.

Doğukapı-Haydarpaşa demiryolu hattı Erzincan'dan geçmekte olup, il sınırları dahilinde 243 km demiryolu hattı mevcuttur. OSB imar sınırları dahilinde inşa edilen yükleme rampası ile bu demiryolu arasındaki bağlantı sağlanmıştır. Bu sayede demiryolu taşımacılığının yatırımcıya tanıdığı imkânlardan Erzincan OSB'deki firma sahipleri daha etkin bir şekilde yararlanma yoluna gidecektir.

Erzincan OSB'de bulunan işletmelere pazarlama doğrudan, bayi ve satış temsilcilikleri aracılığıyla, sipariş veren firmaya teslim şeklinde yapılmaktadır. Pazarlama yapan işletmelerden %68,2'si doğrudan pazarlama yapmaktadır. Bayi ve satış temsilcilikleri aracılığıyla pazarlama yapan işletmeler %20,3'lük bir oranla ikinci, sipariş veren firmaya teslim şeklinde pazarlama yapanlar ise %8,3 ile üçüncü, internet yoluyla pazarlama yapanlar ise %3'lük oranıyla dördüncü sırada gelmektedir. Kuşkusuz doğrudan pazarlama yapan firmaların sayıca fazla olması işletmenin küçük olmasından ve geleneksel üretim anlayışından kaynaklanmaktadır. İşletmelerin büyük kısmının mamul maddelerini yakın çevreye pazarladıkları görülmektedir. Oysa il ve hatta bölge dışına pazarlama imkanları için yapılacak girişimler gerek işletmelerin kapasitesinin gerekse karının artmasını sağlayacaktır. Ancak dış pazarlar ile ilgili bilgi eksikliği, büyük firmalar karşısında rekabet etmede yaşanan güçlükler, teknoloji ve sermaye eksikliği gibi nedenler dışarıya açılmanın önündeki en büyük engeller olarak sıralanmaktadır.

G. Sermaye, Teknoloji ve Teşvikler

Sanayi tesislerinin kuruluşunda en önemli unsurların başında sermaye gelmektedir. Mal ve hizmet üretme kapasitesinin en temel parametrelerinden biri olan sermaye birikimi istihdam artışı ve verimliliğin sağlanmasında büyük öneme sahiptir (Ünal, 2010: 112). Sermaye sorunu bütün gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye sanayisinin de en önemli açmazlarından biridir. Bu çerçevede son yıllarda uluslararası sermayenin Türkiye'ye yatırım yapması için ekonomik ve hukuksal alanda önemli reformların yapıldığı görülmektedir. Ancak dışarıdan gelen küresel sermayenin de ülke çapında eşit düzeyde dağıldığını söylemek mümkün değildir. Bu nedenle İstanbul başta olmak üzere sermaye birikiminin olduğu alanlara uzak konumdaki Erzincan'da sanayi tesisleri ancak yerli müteşebbislerin yatırımları ile kurulabilmiştir. OSB'de altyapı başta olmak üzere vergi indirimleri gibi birçok kolaylığın bir arada sunulmasına rağmen il dışından yeterli sermaye girişi maalesef gerçekleşmemektedir. Saha çalışmaları sırasında görüşme yaptığımız işletme sahiplerinden önemli bir kısmı üretim kapasitesini artırmak istemekte ancak sermaye sıkıntısı yaşadığını belirtmektedir. Bununla birlikte üretim kapasitesini artıracak yatırımlar için sermayesi olmasına karşın piyasada yaşanabilecek arz-talep

dengelessizliğinden tedirgin olan işletme sahipleri de bulunmaktadır. Bu durumda mevcut durumlarını korumanın en rasyonel yol olduğunu dile getirmektedirler.

Bilindiği üzere firmaların rekabet gücünün artırılmasında inovasyonun işletmeler için önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Erzincan OSB'deki firmalar inovasyon ve araştırma-geliştirme çalışmalarının farkında olmakla birlikte özellikle finansman ve nitelikli işgücü başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı yeterince araştırma-geliştirme çalışması gerçekleştirememektedirler. Bu kapsamda, Erzincan OSB'deki firmaların ulusal ve uluslararası rekabet gücünü artırmaları için kamu-sanayi-üniversite işbirliği çerçevesinde bazı çalışmalar yapılmaktadır. Ancak söz konusu çalışmaların da yeterli sonuçlar ortaya çıkardığını söylemek zordur.

Erzincan Bölgesel Teşvik Sistemine göre IV. bölgede yer almaktadır. Bu açıdan Erzincan'a yatırım yapan işletmeler I. II. ve III. bölgedeki illere göre devlet desteklerinden daha fazla faydalanma imkanına sahiptir. Yeni teşvik yasasıyla birlikte Erzincan'a yapılan yatırımlara vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi, yatırım yeri tahsisi, faiz ve KDV istisnası gibi destekler verilmektedir.

VIII. Sonuç ve Öneriler

Türkiye'de sanayileşmenin en önemli aracı olarak görülen OSB'lerin amacı, bölgesel dengelessizlikler meydana getirilmeden geri kalmış ya da az gelişmiş bölgeleri teşvik ederek özel sektör yatırımlarını buralara çekmektir. Temelde tüm ülkede kalkınmayı hedefleyen OSB'ler ile planlı bir sanayileşme ve kentleşme hedeflenmiştir. Ancak başta topoğrafik yapı ve olumsuz iklim koşulları olmak üzere Erzincan'ın da içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesi'nde henüz istenilen etkiyi yaptığını söylemek zordur. Bununla birlikte son yıllarda çeşitli teşvikler ile yatırımcı çekilmesi amaçlanmaktadır.

Erzincan OSB'de 2020 yılı itibariyle 96 yatırımcıya toplam 130 adet sanayi parseli tahsis edilmiştir. Bunlardan 71 parselde kurulu olan 67 işletmede üretim yapılmaktadır. İnşaat aşamasındaki 12 17 parselde işletmeye tahsis edilen parsel 17, proje aşamasındaki 19 firmaya ise 25 parsel verilmiştir. Ayrıca OSB'de 81 boş sanayi parseli bulunmaktadır. Bu çerçevede üretim, inşaat ve proje halindeki işletmelerle birlikte OSB'nin doluluk oranı %61,6'dır.

OSB'de bulunan işletmeler çoğunlukla küçük ve orta büyüklükteki işletmelerdir. OSB bünyesinde üretim yapan firmalar; gıda, kereste ve ağaç işleme, beton elemanları, mermer, maden, tekstil, plastik ambalaj ve PVC, kanatlı yemi, yalıtım, çelik mutfak gereçleri, geri dönüşüm ve koruma, çelik yapı sistemleri ve klinker öğütme alanındaki işletmelerden oluşmaktadır.

Erzincan OSB karma niteliktedir. İmalata yönelik üretim yapmak koşuluyla her yatırımcıya arsa tahsis edilmektedir. OSB'de 2021 yılı kısmen bedelsiz arsa satış fiyatı 20 TL/m²'dir. Bununla birlikte 4562 Sayılı OSB kanununun geçici üçüncü maddesi kapsamında parsel tahsisi için başvurulara, 5.000 m²'ye kadar olan parseller için en az 10 kişi, 5.000-10.000 m² arası en az 20 kişi, 10.000-20.000 m² arası en az 30 kişi, 20.000 m²'den büyük parseller için ise en az 50 kişi istihdam taahhüt etmeleri durumunda

kısmen bedelsiz arsa tahsisi yapılabilmektedir.

Saha çalışmalarında yaptığımız görüşmeler ve uyguladığımız anket sonuçlarına göre firmaların Erzincan OSB'yi yatırım alanı olarak seçmelerindeki en önemli faktör olarak devlet teşvikleri gösterilmiştir. Ucuz arsa tahsisi, hazır altyapı ve geniş üretim alanı ise diğer önemli faktörler arasında yer almaktadır. Kuşkusuz Erzincan OSB'nin bu avantajları müteşebbislerin buraya yatırım yapmalarında çekici faktörlerin başında gelmektedir. Gerek proje halindeki gerekse inşaat aşamasındaki firma sayılarındaki artış bu avantajlı faktörlerin etkisini göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

Erzincan OSB karayolu, demiryolu ve havayolu ulaşımı açısından oldukça elverişli bir konumda yer almaktadır. OSB'ye en yakın liman yaklaşık 230 km mesafedeki Trabzon Limanı'dır. OSB'nin, Türkiye'nin doğu-batı yönündeki en önemli ulaşım aksı olan E-80 karayolu bağlantısı, imar planı sınırları içerisinde inşa edilen yükleme rampası ile Duğukapı-Haydarpaşa hattına ise demiryolu bağlantısı sağlanmıştır.

Sanayi tesislerinde nitelikli iş gücüne önemli oranda ihtiyaç duyulmaktadır. Erzincan'da imalat sanayinde nitelikli eleman yeterince bulunmamaktadır. Var olan nitelikli işgücü de büyük ölçüde Türkiye'nin gelişmiş kentlerine göç etmektedirler. Bilindiği üzere özellikle emek yoğun ve nitelikli insan kaynağı gerektiren sanayi kollarında kalifiye işgücüne önemli oranda ihtiyaç duyulmaktadır. Kalifiye işgücünün büyük oranda il dışına göçü Erzincan OSB için nitelikli işçi bulma sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bu durum ildeki sanayinin gelişimini de olumsuz yönde etkilemektedir.

Bilindiği üzere imalat sanayi sektörünün gelişmesinde hammaddeye olan mesafe oldukça önemli etkenlerden birisini oluşturmaktadır. Erzincan gıda ve maden sanayisi dışındaki hammaddeleri büyük ölçüde dışarıdan temin etmektedir. Hammaddenin dışarıdan sağlanması durumunda sanayi tesislerinin üretim maliyetlerine nakliye ücretleri de eklenmektedir. Bu durum Erzincan'a yatırım yapmak isteyen yatırımcılar üzerinde olumsuz bir etki yapmaktadır.

Erzincan OSB'de çoğunlukla iç pazara yönelik üretim yapılmaktadır. İhracat gelirleri tüm gelirlerin içerisinde yalnızca %2 gibi çok küçük bir orana tekabül etmektedir. Bu gösterge, KOBİ'lerin büyük bir kısmının yerel ya da bölgesel düzeyde kaldığını ve küreselleşme sürecine giremediklerini göstermektedir. Bu nedenle firmaların rekabet gücü oldukça zayıf kalmaktadır.

Erzincan bölgesel teşvik sistemine göre IV. bölgede yer almaktadır. Bu nedenle il genelinde yapılacak olan yatırımlar, I. II. ve III. bölgedeki illere oranla daha fazla destekten faydalanmaktadır. Buna göre Erzincan'a yatırım yapmayı düşünen bir yatırımcı devletten; vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi ve faiz desteği verilmektedir. Büyük ölçekli yatırımlarda ise, vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, faiz desteği ve KDV istisnası desteği uygulanmaktadır. Erzincan'ın yatırım teşvik uygulamalarında IV. bölgede bulunması bu kapsamda uygulanacak teşviklerden en üst seviyeden yararlanmasını mümkün kılmakta, AB'nin hibe olanaklarından daha fazla pay alma durumu yatırımcılar için OSB'yi daha çekici hale getirmektedir. Kuşkusuz teşvik uygulamalarında 4. bölge

içerisinde yer alan ve hibe imkanlarından azami derecede yararlanma olanağına sahip olan Erzincan'da, söz konusu bu kolaylıkların imalat sanayinin gelişmesi için önemli bir fırsat olduğunu belirtmek gerekir.

Erzincan'daki sanayi tesislerinde üretimden tüketime kadar her aşamada profesyonel eğitim ve danışmanlık hizmetinden yararlanıldığını söylemek güçtür. Firmalar eğitim ve danışmanlık hizmetlerine ihtiyaç duymak ve bu ihtiyacın farkında olmakla birlikte hizmet alımında isteksiz davranmaktadırlar. Firmalar Ar-Ge çalışmalarının önemini farkında olmalarına rağmen, finansman, nitelikli insan kaynağı vb. gibi yetersizliklerin bu çalışmaları yürütememelerinin önündeki en büyük engeller olarak görmektedirler.

Erzincan OSB'nin geliştirilmesi ve il ekonomisine daha fazla katkı sağlaması için bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

- Erzincan OSB imar planında parsel dağılımı ihtisaslaşma dikkate alınarak planlanmıştır. Ancak sahada yaptığımız gözlemlere göre yer yer bu plana uyulmadığı görülmektedir. Örneğin gıda sanayi tesisi ile inşaat sanayinin yan yana parsellerde konumlandığı tespit edilmiştir. Kuşkusuz işletmelerin imar planındaki gibi ihtisaslaşmaya azami düzeyde uyularak parsel dağılımının yapılması özellikle çevresel atıkların olası etkilerini büyük ölçüde ortadan kaldıracaktır.

- OSB'nin doluluk kapasitesi %61'dir. Bunun da bir kısmı toptan ve perakende hizmet veren işletmelerden meydana gelmektedir. İmalat sanayisine dayalı işletmelerin buraya yönlendirilmesinde teşvik edici birtakım tedbirler alınması gerekmektedir. Bu konuda başta Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası olmak üzere ilgili kuruluşların OSB'lerin avantajları hakkında bilgilendirmeler yapması, parsel satışlarında kampanyaların yapılması ilk akla gelen uygulamalar arasındadır.

- OSB'de bulunan sanayi tesislerinin geliştirilmesi önündeki en büyük engeller rekabet gücü, pazar istikrarsızlığı, kredi ve sermaye yetersizliği olarak sıralanabilir. Bu durum işletmeler üzerinde negatif etkiler yapmaktadır. İşletmelerin büyüyüp gelişmesi ve üretim faaliyetlerinin sürekliliği için kamu destek ve teşviklerinin yatırımcılara uygun şartlarda sunulması gerekmektedir. Özellikle KOBİ'lere düşük faizli kredi imkanları sağlanmalıdır.

- Erzincan ilinin sosyoekonomik yapısı ve mevcut yer altı ve yerüstü kaynakları dikkate alındığında kalkınmada öncelikli bazı potansiyel alternatif yatırım alanları öngörmek mümkündür. Bu kapsamda öngörülen alternatif yatırım alanları, ilin zengin yer altı kaynaklarını değerlendirmede öne çıkabilecek maden sanayi ile tarımsal ve hayvansal ürünlere dayalı sanayidir. Söz konusu bu sektörler hammaddenin yakın çevreden temin edilmesi nedeniyle Erzincan'ın ekonomik ve sosyal kalkınmasında lokomotif rolünü üstlenecek niteliklere sahiptir.

- OSB'deki işletme sahipleriyle yaptığımız görüşmelerde nitelikli işgücü temininde sıkıntıların olduğu belirtilmiştir. Firma sahipleri nitelikli işgücü eksikliğinin temel nedeni olarak mesleki ve teknik eğitim kurumlarında verilen eğitimin firmaların beklentilerinden uzak olmasını göstermektedirler. Bu sorunun ortadan kaldırılması için sektörel bazlı eğitimler verilmeli ve teknolojik gelişmeler yakından takip edilmelidir. İldeki mesleki ve teknik okullarda yetişen öğrenciler her dönem belirli bir süre, eğitim

gördüğü alanla ilgili sanayi veya ticaret kuruluşunda staj uygulamasına alınmalıdır. Bu sayede öğrenciler teorik olarak görmüş oldukları dersleri uygulama ortamında bizzat deneyimlemiş olacaklardır.

- OSB bünyesinde kurulan İŞGEM ile müteşebbislerin iş kurma aşamasından pazarlama aşamasına kadar her konuda desteklenmesi ve sorunlarının çözülmesi amaçlanmaktadır. İŞGEM'ler sayesinde yönetim danışmanlığı desteği, işletmelerin sermaye kaynaklarına erişim imkanı, uygun şartlarda işyeri binası ve büro ekipmanı hizmetleri de verilmektedir. Bu kapsamda İŞGEM bünyesindeki hizmetlerden işletmeler ya da yeni işletme kuracaklar yararlandırılmalıdır.

- İşletmelerin rekabet gücünü arttırmak ve teknolojinin etkin kullanımını sağlamak için Ar-Ge'ye gereken önem verilmelidir. Erzincan'da Ar-Ge faaliyetlerini özendirme için öncelikle firma sahipleri veya yöneticilerinin Ar-Ge çalışmalarının önemini sağlamaya yönelik adımlar atılmalıdır. Bu bağlamda ilde sanayinin gelişmesi için önemli misyona sahip olan Ticaret ve Sanayi Odası ile KUDAKA'ya ve KOSGEB temsilciliğine büyük görevler düşmektedir. Konuyla ilgili seminer, panel vb. eğitimler verilmesi farkındalık düzeyine katkı sağlayacaktır.

- OSB'deki işletmelerin hammadde temini çoğunlukla yakın çevreden sağlanmakta, üretilen ürünler de büyük ölçüde yine yakın çevreye pazarlanmaktadır. İşletmelerin üretimlerini pazarlama açısından yakın çevrenin yanı sıra Türkiye geneline ve hatta yurt dışına yönelik ihracata göre yapmaları gerekmektedir. Bu çerçevede özellikle KOBİ'lerin, uluslararası pazarlara açılabilmesi için ihracat yapılacak pazarların belirlenmesi ve üretimin bu pazarların isteklerine göre yapılması gerekmektedir. Firmaların çeşitli fuar ve sergilere katılarak buralarda stant kurmalarının teşvik edilmesi, reklam kampanyaları ile tanınırlığın sağlanması yararlı olabilecek başlıca girişimler arasında yer almaktadır. Bu çerçevede Erzincan Ticaret ve Sanayi Odası, OSB'deki firmaların uluslararası pazarlara açılmasında aracı olabilir.

Sonuç olarak OSB'nin Erzincan ilinin kalkınmasında önemli bir yere sahip olduğu bir gerçektir. Ancak potansiyelin yeterince değerlendirildiği söylenemez. OSB'deki parsellerin yaklaşık %40'a yakınının halihazırda boş olması bunu doğrulamaktadır. OSB'nin geliştirilmesinde bakanlık düzeyinden sivil toplum örgütleri ve yerel halka kadar her düzeyden kurum ve kişinin koordineli bir şekilde katkı sağlaması daha yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Akkan, E. (1963). Erzincan Ovasının İklim Özellikleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 21(3-4), 85-57.
- Aktaş, C. (2019). *Bölgesel Kalkınmada Organize Sanayi Bölgelerinin Rolü: Zonguldak İline Yönelik Bir Analiz*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altınbilek, M. S. (1997). *Planlama Sorunları Açısından Erzincan Şehir Coğrafyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S., Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı (5. Baskı)*, Sakarya Yayıncılık.
- Ataş, M. C. (2006). *İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve Mekansal Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbn-i Batuta Seyehatnamesi (2010). Çev. A. Sait Aykut, Yapı Kredi Yayınları.
- Bilgin, M. H., Ar, S. (2004). *İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri ve Siteleri*. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2004-67.
- Cansız, M. (2010). *Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları*. DPT Yayın No:2808.
- Creswell, J. (2002). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. NJ: Merrill Prentice Hall.
- Çezik, A., Eraydın, A. (1982). *Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri (1961-1981)*. DPT Yayınları.
- Çolak, N. İ. (2005). Organize Sanayi Bölgelerinin Hukuki Niteliği ve Kamulaştırma Yetkisi. *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Dergisi*, 40, 1-29.
- Dağdemir, Ö., Acaroğlu, H. (2011). Türkiye'de Bölgesel Gelir Dağılımının İller Düzeyinde Analizi:1990-2006. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 39-56.
- Dumansızoğlu, M. (2017). *Gebze Organize Sanayi Bölgesinin Gelişim Süreci ve Mekansal Etkileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, R. (2016). Van Organize Sanayi Bölgesinde (OSB) İşyeri ve İşgücü Üzerine Bir Araştırma. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 26, 43-68.
- Eyüboğlu, D. (2003). 2000'li Yıllarda Organize Sanayi Bölgelerimiz. *Verimlilik Dergisi*, 3, 49-80.
- Gökçen, A. (1987). Kalkınmada Öncelikli Yörelerde Uygulanan Gelişme Politikaları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 45(1-4), 363-390.

- Gündüz, A. Y. (2013). Türkiye’de Azgelişmiş Bölgelerin Kalkındırılmasında Bölgesel Kalkınma Ajansları ve TRB1 Bölgesi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 63-78.
- Hozikligil, H. H. (2007). *Bölgelerarası Dengesizliği Gidermede Organize Sanayi Bölgeleri ve Elazığ Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Y. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri ve Yayın Etiği-SPSS ve AMOS Uygulamalı Nicel-Nitel-Karma*. Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kaygalak, İ. (2011). Türkiye’de Sanayi Kümelenmesi ve Sanayinin Yer Seçimindeki Yeni Eğilimler. *TUCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu*, 169-180, Ankara.
- Kayış, M. F. (2019). *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Organize Sanayi Bölgeleri: Viranşehir OSB Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kepek, Y., Yentürk, N. (2001). *Türkiye Ekonomisi (12. Basım)*. Remzi Kitapevi.
- Koç, E. Şenel, M. C., Kaya, K. (2018). Dünyada ve Türkiye’de Sanayileşme II-Yapısal Sorunlar, İstihdam ve İşsizlik. *Mühendislik ve Makine*, 59(691), 15-43.
- Miroğlu, İ. (1990). *Kemah Sancağı ve Erzincan Kazası (1520-1566)*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Onal, G. (1974). *Organize Sanayi Bölgeleri ve Uygulamadaki Durum*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Örnek Özden, E. (2016). Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak. *MEGARON*, 11(1), 106-124.
- Özdemir, M. (1990). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri*. TOBB Yayınları.
- Turan, O. (1993). *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*. Ötüken Neşriyat.
- Ünal, Ç. (2010). *Türkiye’de Sanayi Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Yapısı*. Atatürk Üniversitesi Yayınları No:985, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Yayınları No:127, Araştırma Serisi No:52.
- Yurdakul, E. (2005). *Türkiye’de Sanayileşme Sürecinde Organize Sanayi Bölgeleri ve Eskişehir OSB Uygulaması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
8. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). *Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. DPT:2502, ÖİK:523.
- Erzincan Valiliği İl Planlama Müdürlüğü, (2008).
- www.erzincanosb.com (20.04.2021).
- www.osbuk.org.tr (15.06.2021).

www.kudaka.gov.tr (12.03.2021).

<https://www.dhmi.gov.tr/Sayfalar/Havalimani/Erzincan.aspx> (15.02.2021)

31.1.1982 Tarih ve 17591 Sayılı Resmi Gazete.

15.04.2000 Tarih ve 24021 Sayılı Resmi Gazete.

21.05.2001 Tarih ve 24408 Sayılı Resmi Gazete.

01.04.2002 Tarih ve 24713 Sayılı Yönetmelikler.

17.01.2008 Tarih ve 26759 Sayılı Resmi Gazete.

22.08.2009 Tarih ve 27327 Sayılı Resmi Gazete.

02.02.2019 tarih ve 30674 Sayılı Resmi Gazete